

Politický vývoj Československa

Zuzana Baumgartnerová, Jiří Morev

Rakousko – Uhersko (1867-1918)

- R-U bylo unií dvou státních celků Rakouska (Předlitavsko) a Uherska (Zalitavsko)
- společný panovník, ministerstvo zahraničí, války, říšských financí a společný nejvyšší účetní dvůr
- každý z obou celků měl svůj parlament (R: říšská rada, U: uherský sněm) a vládu;
- společné záležitosti soustátí projednávaly tzv. delegace, tvořené poslanci ŘR a US
- v obou částech monarchie zachovány dosavadní historické státoprávní jednotky - korunní země s vlastními autonomními zemskými sněmy

R-U v roce 1910: *Předlitavsko:* 1. Čechy, 2. Bukovina, 3. Korutansko, 4. Kraňsko, 5. Dalmacie, 6. Halič, 7. Rakouské pobřeží, 8. Dolní Rakousy, 9. Morava, 10. Salcbursko, 11. Slezsko, 12. Štýrsko, 13. Tirol, 14. Horní Rakousy, 15. Vorarlbersko; *Zalitavsko:* 16. Uhry, 17. Chorvatsko a Slavonie; 18. *Bosna a Hercegovina*; s vyznačením zemí Koruny české (1, 9, 11)

Návrhy o územním rozsahu ČSR

- poprvé kartograficky vyjádřil Tomáš Garrigue Masaryk v Londýně 1916 a zaslal k dalšímu projednání do Spojených států amerických
- Čechy, Morava a České Slezsko v tehdejších hranicích, Slovensko jako severní oblast Uherska, osídlenou převážně obyvateli slovenské národnosti, dále Vitorazsko, Valticko, jižní část Kladska, část Lužice, obývané Lužickými Srby a Ratibořsko
- spor s Poláky o Těšínsko, na které si činili nároky Poláci z národnostních důvodů, i přes dlouhou státoprávní příslušnost k české koruně (obsazení Poláky-> pražská vláda vyslala okupační oddíly-> docházelo ke srážkám; později se stalo předmětem jednání mír. konference i přímého jednání mezi Polskem a ČSR; -> r. 1920 rozdělení území mezi Polsko a ČSR

Clevelandská dohoda (1915)

- první písemný dokument podepsaný Čechy a Slováci
- prokázat Spojencům společný boj za národní sebeurčení
- zástupci Slováků byli ochotni zúčastnit se práce na založení společného samostatného česko-slovenského státu jen pod tou podmínkou, že se bude jednat o federaci

Pittsburská dohoda (1918)

- 31.5.1918 ji v Pittsbughu podepsali zástupci Slovenskej ligy v Americe, Českého národního sdružení a Svazu českých katolíků s T.G.Masarykem, který text dohody zformuloval.
- dohoda schvalovala spojení Čechů a Slováků v samostatném státě, v kterém mělo Slovensko mít svou samostatnou státní správu, parlament a soudnictví.
- Slovákům zaručovala samosprávu a slovenštinu jako úřední a vyučovací jazyk.
- Na rozdíl od Clevelandské dohody ale už nemělo jít o federativní uspořádání státu, ale o republiku.

Philadelphská dohoda (1918)

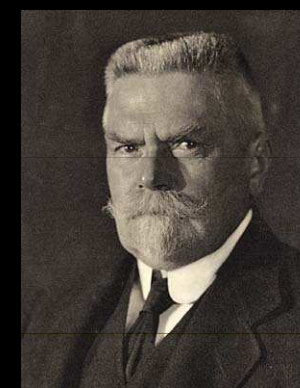
- 26.10.1918, dohoda mezi prezidentem Masarykem a předsedou Národní rady amerických Rusínů Gregorijem Žatkovičem o přičlenění Podkarapatské Rusi
- autonomie v rámci federálního uspořádání Česko-Slovenska

První republika 1918 - 1938

- vznik 28.10.1918 - **Washingtonská deklarace** prohlášení československé nezávislosti (podepsáno T.G.Masarykem, M.R. Štefánikem, E.Benešem) nezávislost prohlášena československým národním výborem v Praze
- 31.10.1918 byla přijata **Martinská deklarace** na zakládajícím shromáždění Slovenské národní rady v Martině
- do státu začleněno několik etnických skupin s různými historickými, politickými a ekonomickými tradicemi.
- parlament poskládán na základě voleb z roku 1911 do rakousko-uherského parlamentu
- Slovensko bylo zastoupeno 44 poslanci, menšiny neměly zastoupení žádné
- většina sudetských Němců hlásila k Německu či Rakousku, Maďaři na jihovýchodě Slovenska zase k Maďarsku
- Prezidentem byl zvolen Tomáš Garrigue Masaryk, předsedou vlády Karel Kramář a zákonem č. **37/1918 Sb.**, byla přijata **prozatímní ústava**

T.G.Masaryk

K. Kramář

Národní výbor

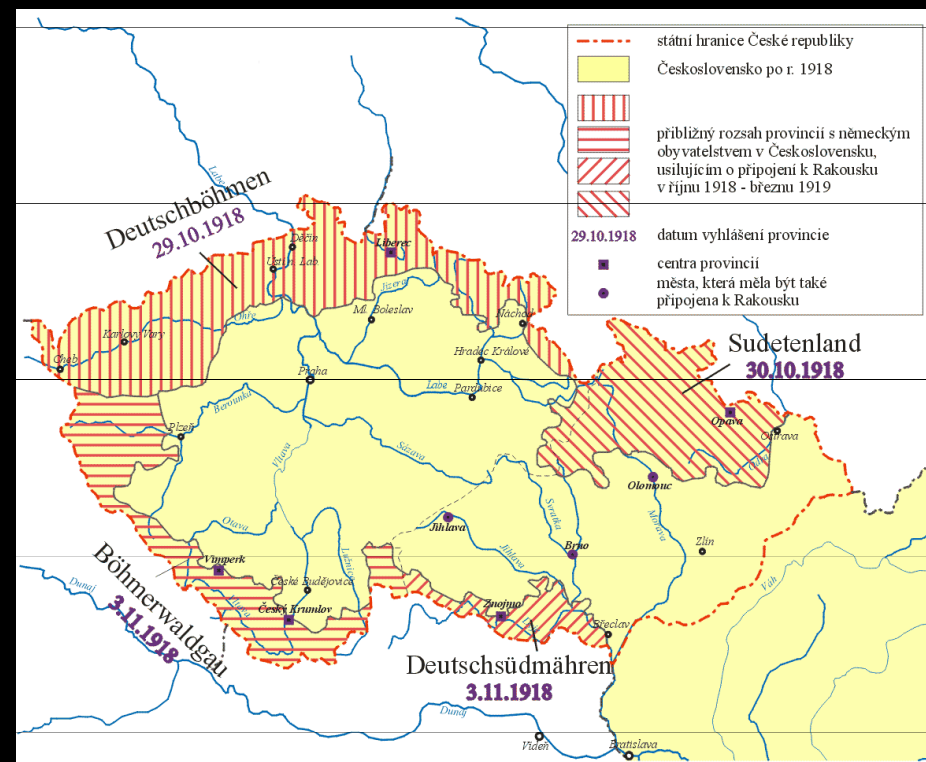
- vznikl 13. července 1918
- nejvyšší politická autorita, složená z vůdců všech čsl. Stran
- 30 členů (8 agrárníků, 7 soc. demokratů, 5 nár. demokratů, 4 čeští socialisté, 4 lidovci, 1 pokrokovec a 1 staroček)
- zákonodárná činnost Nár. shromáždění za vlády Kramářovy směřovala k demokratizaci polit. života.
- zrušeny tituly, řády a šlechtictví, byl zaveden volební řád do obcí, vydány zákony připravující pozemkovou reformu, dělnický zákon o 8hodinové době pracovní a zavedena podpora nezaměstnaných...

Kramářova vláda

- nový stát měl dvě vlády, pražskou a pařížskou, tyto vlády pracovaly v plné shodě
- do pražské vlády byla pojata zatímní vláda pařížská
- z pařížské vlády přechází do Kramářova kabinetu Ed. Beneš a M. R. Štefánik, oba ve svých funkcích (ministra zahr. věcí a ministra války)
- Kramářova vláda trvala osm měsíců
- úkoly: zajišťovat území a jeho hranice, dát zemi dobrou administrativu, být na mír. konferenci nad zájmy státu, pečovat o zákonodárství, které by vyhovovalo tendencím doby, dbát, aby naléhavé následky války byly rychle odklizeny, uchránit stát finančního rozvratu, projevujícího se na území staré monarchie a pečovat o jeho hosp. zdar uvnitř i navenek.

Pokus o odtržení pohraničních území

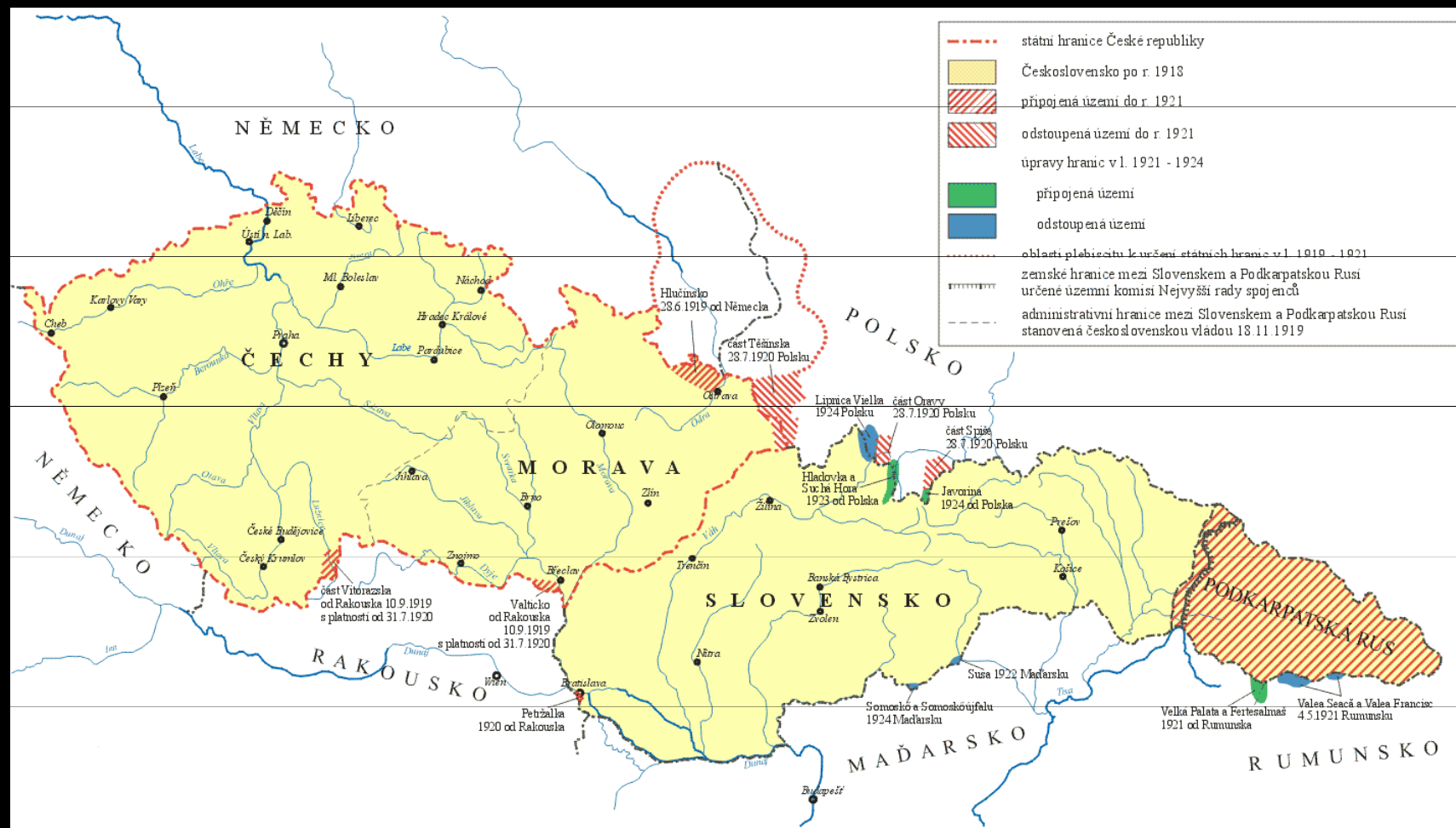
- v říjnu a listopadu 1918 byly vyhlášeny provincie Deutschböhmen, Deutsch Österreich, Sudetenland, Böhmerwaldgau, Deutschsüdmähren
- kromě čtyř provincií měla být k Rakousku připojena také města Brno, Olomouc a Jihlava se silnou německou menšinou
- po neúspěšných jednáních československé vlády s představiteli provincií -> území provincií obsazena československými vojenskými jednotkami
- snahy sudetských Němců o odtržení definitivně ukončila saintgermainská mírová smlouva viz.dále

Mírová konference v Paříži (1919-1920)

- Československou delegaci vedli K.Kramář a E.Beneš
- schválení vyhlášení Československé republiky, rozprostírající se na území historických zemí Koruny české (Čech, Moravy a Slezska) a Horních Uher (Slovensko a Podkarpatská Rus)
- **Versailleská mírová smlouva** oficiálně ukončila první světovou válku, Německo přijalo plnou odpovědnost za vypuknutí války, definice poválečných hranic evropských států -> Hlučínsko připadla ČSR (316 nebo 333 km² a 49 000 obyvatel).
- **Saint-germainská smlouva menšinová** mezi čelnými mocnostmi a ČSR; otázky státního občanství obyvatelstva, bydlícího na území nové republiky ; zaručení národních i politických práva čl. příslušníkům jiného jazyka než českého (slovenského), zajištěna možnost menšinového školství, autonomie Podkarpatské Rusi
- **Trianonská mírová smlouva** -Maďarsko uznalo úplnou nezávislost Československa včetně Podkarpatské Rusii, zavázalo se uhradit Československu válečné reparace a vzdalo se dalších územních nároků.

Úpravy hranic v letech 1918-1924

Národnosti v Československu 1921

■ Total population	13,607.385	
■ Čechoslováci	8,759.701	64.37 %
■ Němci	3,123.305	22.95 %
■ Maďaři	744.621	5.47 %
■ Rusové	461.449	3.39 %
■ Židé	180.534	1.33 %
■ Poláci	75.852	0.56 %
■ Jiní	23.139	0.17 %
■ Cizinci	238.784	1.75 %

Volby do Národního shromáždění

- 18. dub. 1920 do poslanecké sněmovny a 25. dubna do senátu jsou důležitým rozmezím ve vnitřní politice státu.
- revoluční Národní shromáždění ustupuje zákonodárnému sboru, řádně volenému, do kterého vstupují i zástupcové jiných národností.
- Čsl. strany dostaly z celkového počtu hlasů 68,6%, něm. strany 25,6%. U čsl. stran byla téměř rovnováha mezi počtem poslanců socialistických a nesocialistických.
- První schůze poslanecké sněmovny se konala 26. května 1920

Politické strany prvorepublikového Československa

- **Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu** Předsedou byl Švehla a hlavními voliči byli malí a střední zemědělci, kombinace sociální a demokratické myšlenky
- **Československá sociálně demokratická strana dělnická** navazovala na předválečnou Sociální demokracii. Ve volbách r.1920 se stala největší stranou v republice-> rozkol ve straně-založena vnitrostranická levice,->ta posléze založila samostatnou **Komunistickou stranu Československa-sekci Třetí Internacionály**. Strana Hradu.
- **Komunistická strana Československa** -> snažila se o specifickou cestu k socialismu-> v rámci "bolševizace", stala stranou extrémní a antisystémovou, plně závislou na Moskvě
- **Československá strana národně socialistická** byla středolevicová strana, strana hradu **Československá strana lidová** –Strana zastávala křesťanské názory a sociální encykliku papeže Lva XIII
- **Československá národní demokracie** Ideologicky by se dala charakterizovat jako národně radikální a ekonomicky liberální strana. Vedl ji Karel Kramář a Alois Rašín. Volena byla vyšší a střední vrstvou. Podporovala soukromníky, bankovníctví a průmysl

Zahraniční politika

- Ministr zahraničí E. Beneš
- **Malá dohoda**: vojensko-politické spojení (1921-39) složené z ČSR, Jugoslaviie, Rumunska výrazně podporované Francií; cíl - udržet pořádek ve střední a jihovýchodní Evropě daný výsledkem konference, zabránit obnově R-U, namířená i proti případným snahám Německa a vlivu Sovětského svazu a komunistického hnutí ve střední a jihovýchodní Evropě
- V r. 1925 **konference v Locarnu** - Německo přijato do Společnosti národů; Německá vláda se zaručila garantovat západní hranice s Francií a Belgií, řešení hranic s ČSR a Polskem odsunuto do budoucnosti; Francie uzavřela s ČSR a Polskem vojenské smlouvy o případné pomoci, pokud budou obě země Německem napadnuty.
- v Německu se dostali k moci nacisté a jejich sympatie začaly růst i v pohraničních oblastech západní poloviny ČSR se začal tlak na případnou úpravu hranic zvyšovat - > Čs. diplomacie začala hledat nové spojence-> v roce 1935 uzavřel Beneš **Francouzsko-sovětské spojení**, které obsahovalo dohodu, že pomoc Rudé armády přijde pouze v případě, že první provede vojenský zásah Francie
- snahy západních spojenců řešit problém česko-německého soužití odstoupením problémových území; západní státy měly z případné války obavy a chtěly se tak případnému konfliktu vyhnout jakoukoliv cestou

Mobilizace (1938)

- 23.9.1938 byla vyhlášena všeobecná mobilizace, generálem Jan Syrovým
- ČSR dokázalo během 5 dnů shromáždit 1 350 000 vojáků a bylo připraveno se bránit
- po Mnichovu byli jednotky rozpuštěny

Mnichovská dohoda (29.9.1938)

- **Mnichovská dohoda** – N.Chamberlain (VB), E.Daladier (Fr.), A.Hitler (Něm.), B. Mussolini (It)
- ČSR bylo nuceno odstoupit Německu pohraniční území, tzv. sudetské oblasti o rozloze cca 28 000 km²
- Polsku v průběhu 2.-30. listopadu 1938 asi dvě třetiny Těšínska a menší území na Slovensku
- dle vídeňské arbitráže ze 2. listopadu Maďarsku pohraniční území jižního Slovenska s částí Podkarpatské Rusi ve dnech 5.-10. listopadu 1939.
- odstoupená území činila celkem asi 29% z původní rozlohy
- Zástupci československé strany byli přítomni, ale k jednání samotnému nebyli přizváni.

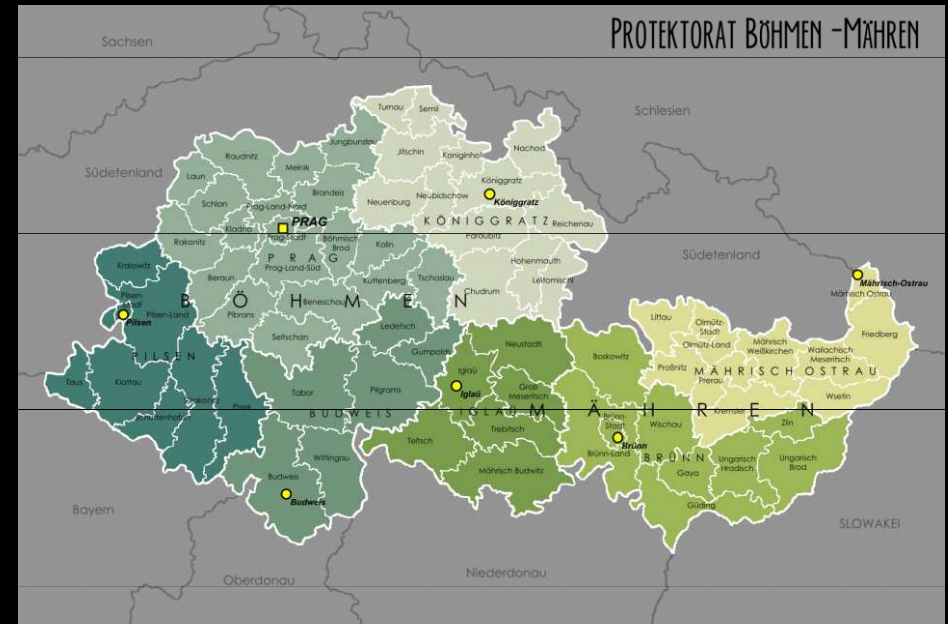
Druhá republika (1.10.1938-14.3.1939)

- 6. října 1938 získalo plnou autonomii s vlastní vládou Slovensko, 11. října 1938 Podkarpatská Rus
- autonomii obou zemí schválila poslanecká sněmovna 19. listopadu 1938 a změnila oficiální název státu, tzv. druhé republiky, na Česko-Slovensko

Protektorát Čechy a Morava (15.3.1939 – 8.5.1945)

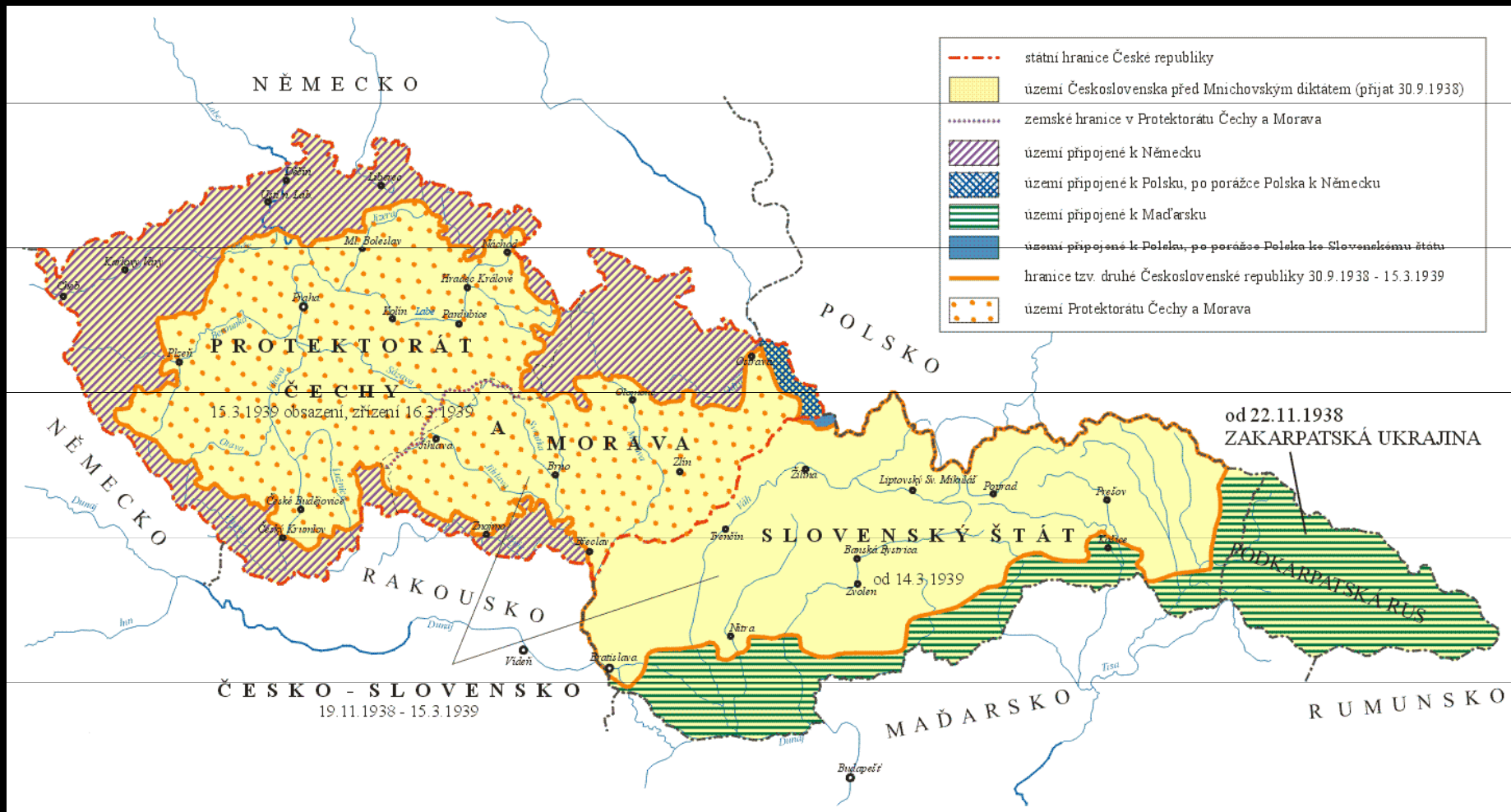
- Zřízením Protektorátu po obsazení tzv. druhé republiky Německem bylo Československo definitivně zlikvidováno
 - Německé okupaci předcházelo odtržení Slovenska a vznik Slovenského štátu
- 14.3. 1939, Podkarpatskou Rus obsadilo Maďarsko do 18. března 1939

Slovenský štát (1939 – 1945)

- byl státní útvar vyhlášený „Sněmem Slovenské země“ v Bratislavě dne 14.3.1939
- 130.000 Čechů vyhnáno ze Slovenska do nitra Čech a Moravy
- Prvním prezidentem Slovenského štátu se stal dne 26.10.1939 **Dr. Josef Tiso** a byl jím až do jeho zániku v roce 1945
- vládnoucí politickou strankou byla **Hlinkova slovenská ľudová strana (HSL'S)**, v jejímž čele byl katolický kněz Jozef Tiso
- velkou moc měl premiér Vojtěch Tuka, který byl Tisovy proti jeho vůli vnucen Německem, který vyhlásil válku Sovětskému svazu a kdo prosazoval konečné řešení židovské otázky na Slovensku

Protektorát Čechy a Morava

Představitelé protektorátu

- **Státní prezident E.Hácha** (s minimem reálné moci)
- **Říšští protektoři:**
 - Konstantin von Neurath (1939–1943)
 - Rainhard Heydrich (zastupující říšský protektor 1941–1942)
 - Kurt Daluege (zastupující říšský protektor 1942–1943)
 - Wilhelm Frick (1943–1945)

Konečné řešení české otázky (Endlösung)

- byl plán na úplnou germanizaci českého území, a to především vysídlením českého obyvatelstva na Sibiř nebo do oblasti Volyně
- realizace však byla pozdržena kvůli potřebě české pracovní síly k zabezpečení německých vojsk
- do konce války byla vysídlena necelá stovka obcí s asi 50 000 obyvateli

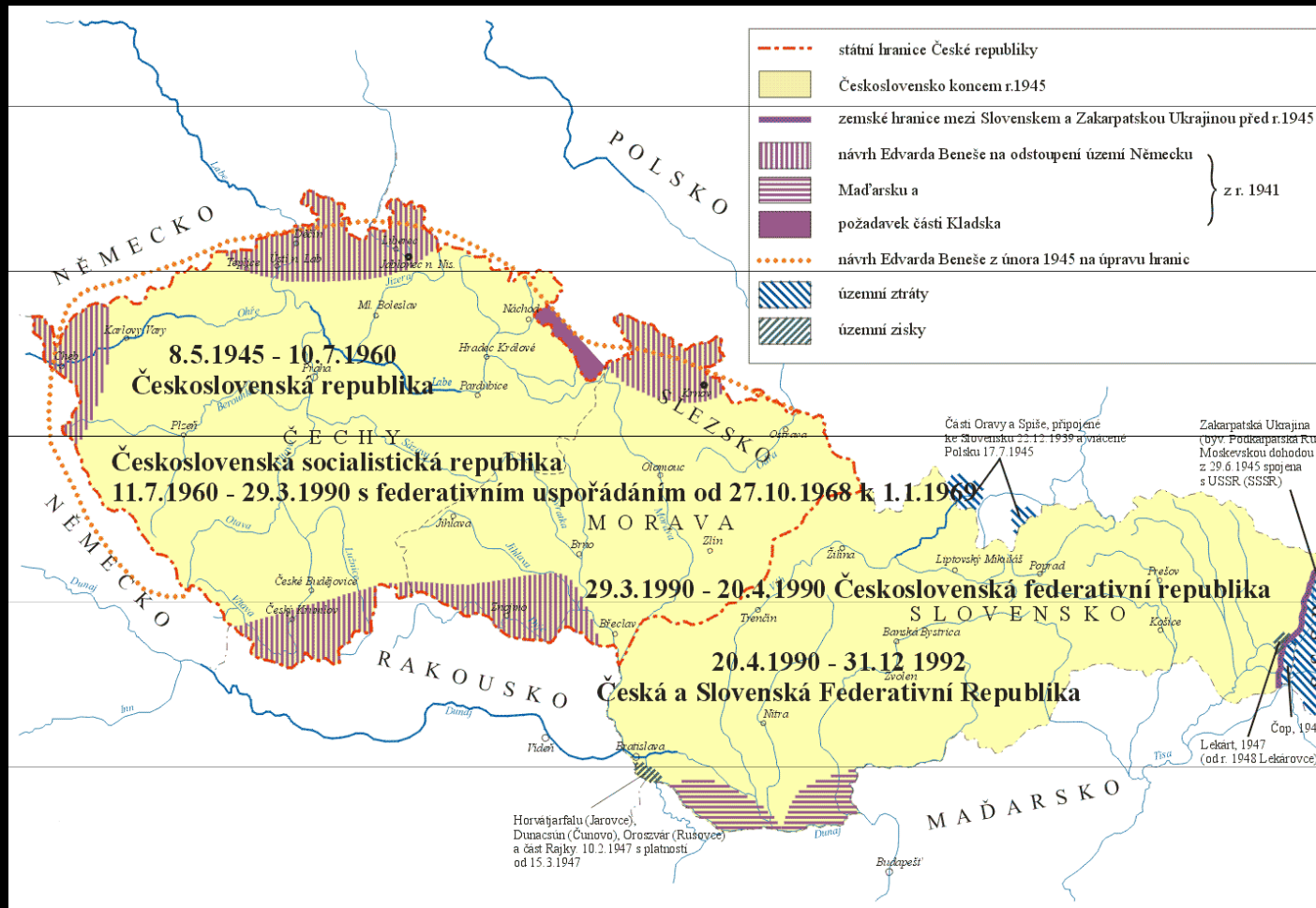
Politické a společenské důsledky okupace

- státní správa a samospráva v německých rukou
- u veřejných zaměstnanců byla vyžadována povinná znalost němčiny
- polit. strany zrušeny
- 1939-1943 jednotné politické hnutí Národní souručenství (kam se přihlásilo 98 % českého obyvatel.), určitá forma národního odboje
- rozpuštění armády
- policie v područí německé moci
- totální nasazení
- uplatňování **Norimberských zákonů** - nacistická rasová diskriminace a v Německu a jím okupovaných zemích
- emigrace

Československo po roce 1945

- Po druhé světové válce došlo k obnovení Československa v předmnichovských hranicích bez Podkarpatské Rusi, která se stala podle smlouvy mezi ČSR a SSSR z 29. června 1945 součástí Sovětského svazu - Ukrajinské sovětské socialistické republiky
- Československo odstoupilo Sovětskému svazu železniční uzel Čop, třináct severně ležících obcí a 1946 získalo zpět katastrální území obce Lekárt (od roku 1948 Lekárovce).
- R. 1947 převzalo Československo od Maďarska tři obce na pravém břehu Dunaje, Jarovce, Rusovce, Čunovo a část katastru obce Rajka, které jsou dnes součástí Bratislavy
- roku 1959 byly provedeny menší úpravy hranice s Polskem ve prospěch obou států

Státní hranice po roce 1945

Státní hranice po roce 1945

- **Nový název republiky od roku 1960, Československá socialistická republika, nezměnil nic na jejím územním rozsahu, stejně tak vznik Československé republiky ústavním zákonem z 6. března 1990, Československé federativní republiky k 29. březnu 1990 a České a Slovenské Federativní Republiky k 20. dubnu 1990.**

Třetí republika (1945-1948)

- po skončení války v podstatná část obyvatel, 3 až 4 miliony, německé a maďarské národnosti, byla odsunuta na základě Benešových dekretů a se souhlasem spojenců
- první vlna znárodnění
- samostatnost poválečné ČSR byla oslabena
- závislost na Sovětském svazu
- 1946 první poválečné parlamentní volby vyhrála v Česku se ziskem 40 % hlasů KSČ, národní socialisté 24 %, lidová strana s 20 % a na posledním místě sociální demokraté (15 %).
- na Slovensku jasně zvítězila Demokratická strana a komunisté získali jen 30 %.
- Celkem komunisté získali 30 % hlasů a stali se nejsilnější stranou v zemi
- Premiérem se stal předseda KSČ Klement Gottwald, ministrem obrany se stal generál Ludvík Svoboda

Únor 1948

- Komunistický puč dovršený 25.2.1948 vedl k převzetí veškeré moci KSČ
- po r. 1948 odešla druhá vlna emigrace
- režim konsolidoval svou moc vykonstruovanými procesy, popravami, vězněním a vládou strachu
- druhá vlna znárodnění a kolektivizace

60.léta

- v 60.letech uvolnění v tehdejší ČSSR a k Pražskému jaru 1968 následovanév invazí států Varšavské smlouvy -> ustoupení československých politiků sovětskému nátlaku (přestavitel: A.Dubček)
- 1.1.1969 se Československo přeměnilo na federaci dvou formálně suverenních národních států, České a Slovenské socialistické republiky
- V době po roce 1968 odešla třetí vlna emigrace. Nastoupila tzv. normalizace. Následující dvě desetiletí jsou označována za vládu „šedé zóny“, vládu konformismu

70.léta

- rostl vliv disentu a nevládních organizací, mezi které patřila například Charta77
- poukazování na porušování lidských práv
- režim proti těmto organizacím bojoval, například vytvořením anticharty

80.léta

- perestrojka byla skupina ekonomických reformních kroků zahájených v červenci 1985 v SSSR tehdejším Generálním tajemníkem Michaiem Gorbačovem
- úkolem byla především restrukturalizace sovětské ekonomiky
- širší změny k demokratizaci společnosti
- částečná decentralizace a zvýšení samostatnosti podniků
- národnostními a náboženskými problémy a vysokým vojenským rozpočtem, který dosahoval desítek procent HDP, dovedlo SSSR až k rozpadu
- v konečném důsledku to vedlo k pádu všech komunistických režimů v Evropě a ukončení studené války
- v Československu proběhla tzv. Sametová revoluce

Michail Gorbačov

Rozdělení ČSFR 1.1.1993

- Národnostní spory se v Československu znovu vyhrotily v roce 1990 například ve formě tzv. Pomlčkové války o název federace.
- Rozdělení Československa podporovali všechny významné slovenské politické strany a špičkoví politici.
- V ČR uspěla ve volbách ODS s heslem „společný stát nebo rozdělení“ a na Slovensku HZDS s požadavkem „konfederace nebo rozdělení“
- Referendum nebylo navrženo
- červenec 1992: Slovenský národní rada vyslovuje požadavek samostatnosti Slovenska
- odstoupil ze své funkce prezident ČSFR V.Havel. Po zbylou dobu své existence byla federace bez prezidenta.
- rozdělení republiky je spojeno s jednáními, která vedl předseda české vlády V.Klaus a předseda slovenské vlády V.Mečiar
- neslučitelnost vítězných politických stran v obou státech
- Po rozdělení republiky zvolila dne 26.ledna 1993 Poslanecká sněmovna Václava Havla prvním prezidentem České republiky
- Česká republika i Slovensko se na mezinárodní scéně zřetelně etablovaly jako nástupnické státy Československa

...děkujeme za pozornost

